

Mały człowiek sukcesu, czyli o roli przedszkola w przebiegu kariery edukacyjnej dzieci

Edukacja przedszkolna jest obecnie tematem często podejmowanym w dyskusjach – akademickich, politycznych, codziennych – i przykuwającym uwagę pedagogów, nauczycieli, polityków oraz rodziców. Przedszkole, synonim nieopłacalnej placówki edukacyjnej w latach 90. XX wieku, stało się od początku wieku kolejnym jednym z kluczowych ogniw reform oświatowych, przestrzenią wyrównywania szans i pierwszym krokiem na drodze do sukcesu w dorosłości. Kim jednak jest mały człowiek sukcesu? Dzieckiem doświadczającym małych sukcesów tu i teraz? A może dorosłym z wcześniej przywoływanego hasła? I wreszcie – czy sukces edukacyjny jest związany z uczęszczaniem do przedszkola?

Przedszkole odkryte od nowa

Kwestia edukacji przedszkolnej stała się ponownie istotna w polskiej debacie publicznej na początku XXI wieku. Owe zainteresowanie wynikało z kilku przyczyn. Po pierwsze, sieć polskich przedszkoli w pierwszych latach transformacji ustrojowej została znacznie zmniejszona. Po drugie, pokolenie wyżu lat 80. dorosło i zostało rodzicami. Po trzecie, jednym z wielu wyzwań członkostwa unijnego Polski stało się sprostanie europejskim standardom edukacyjnym. W 2005 roku w Polsce 29,7% trzylatków, 41,2% czterolatków, 51,3% pięcioletków oraz 98,4% sześciolatków (zarówno w szkołach, jak i w przedszkolach) było objętych edukacją przedszkolną. Zgodnie ze sprawozdaniem Komisji Europejskiej, opublikowanym na początku 2006 roku, Polska należała do grupy państw europejskich z najniższym odsetkiem czterolatków uczęszczających do przedszkola¹. W 2008 roku znajdowała się zaś na ostatnim miejscu

¹ P. Swianiewicz [i in.], *Edukacja przedszkolna. Polityka samorządów gminnych w zakresie*

w europejskim rankingu uwzględniającym uczestnictwo dzieci we wczesnej edukacji (67,5%). Należy zaznaczyć, że jest to wynik uwzględniający ponad 15% poprawę we wspomnianym zakresie w latach 2000–2008².

Pomimo trudnej sytuacji wyjściowej w polskiej praktyce i teorii edukacji małego dziecka zaszły znaczące zmiany, wynikające zarówno z ogólnoeuropejskich wymogów, jak i rodzimych inicjatyw. Jako przykład podać należy strategiczne ramy współpracy państw członkowskich Unii Europejskiej, najpierw do 2010 roku (objęcie całodniową opieką przedszkolną 90% dzieci od 3 lat i 33% dzieci w wieku do lat 3), a następnie do 2020 roku (podwyższenie odsetka dzieci objętych wczesną edukacją i opieką do 95%). Do zakładanych przez Komisję Europejską efektów należy zarówno podniesienie liczby miejsc, jak i jakości edukacji przedszkolnej, a także: reforma podstaw programowych, szkolenie kadr i zmiany w administracji³. Na gruncie polskim do najważniejszych zmian zaliczyć można te dotyczące dopuszczalnych form organizacyjnych poprawnych przedszkoli i ich dofinansowanie ze środków funduszy unijnych, objęcie obowiązkiem przedszkolnym i szkolnym dzieci pięcio- i sześciolletnich⁴, a także wprowadzenie nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego (określającej przygotowanie do posługiwania się obcym językiem nowożytnym oraz językiem mniejszości narodowych i etnicznych)⁵. W konsekwencji znacznie zwiększyła się liczba dzieci objętych edukacją przedszkolną – w grupie między 3. a 5. rokiem życia o około 25–30%⁶.

Ujęcie edukacji przedszkolnej jako jednego z głównych priorytetów działań władz krajowych i unijnych wynika nie tylko z polityki oświatowej. Zapewnienie wzorowej opieki i edukacji małemu dziecku ma przede wszystkim umożliwić rodzicom powrót na rynek pracy, a tym samym – jako forma inwestycji w kapitał ludzki – wyrównanie szans społecznych. Szczególnie istotną grupą docelową są członkowie środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym – migracyjnych i o niskich dochodach – którzy dzięki pracy zawodowej mogą podnieść swój standard życia i odpowiednio wspierać dzieci w karierze szkolnej⁷. W efekcie nie tylko zmniejsza się grupa klientów opieki społecznej, lecz także wzrasta poziom scholaryzacji państw unijnych.

edukacji przedszkolnej, Warszawa 2012, s. 15–16.

² Komunikat Komisji Europejskiej, *Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem. Zagwarantujemy wszystkim dzieciom w UE dobry start w przyszłość*, Bruksela 2011, s. 5, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0066&from=EN> [dostęp: 13.12.2014].

³ Tamże, s. 13.

⁴ P. Swianiewicz [i in.], dz. cyt., s. 15.

⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2014 r., poz. 803.

⁶ P. Swianiewicz [i in.], dz. cyt., s. 16.

⁷ Komunikat Komisji Europejskiej, dz. cyt., s. 12.

Wymiary przedszkolnego sukcesu

W świetle powyższych rozważań edukacja i opieka dzieci w wieku przedszkolnym jest – dzięki umożliwieniu powrotu rodziców na rynek pracy – istotnym warunkiem rozwoju gospodarczego państw unijnych. Jednakże w jaki sposób wspomniana działalność edukacyjna wpływa na wychowanie (edukowanie) małego człowieka sukcesu?

Arkadiusz Wąsiński analizuje sukces edukacyjny w trzech perspektywach: ucznia, nauczyciela oraz rodzica. W każdej z tych płaszczyzn jest on związany z osiągnięciem

zadowalającego [...] poziomu zaktualizowania osobowych predyspozycji, pogłębiających w jakimś zakresie dyspozycje kierunkowe i instrumentalne; stanu znaczącej [...] realizacji celów nauczania lub wychowania, pozostających w ścisłym związku z promocją do wyższej klasy⁸.

Sukces, według Wąsińskiego, można rozpatrywać systemowo – w odniesieniu do kryterium formalnoprawnego lub podmiotowo-realistycznego, jak również poznawczego (w kontekście osobowościowym i środowiskowym)⁹. W ujęciu formalnoprawnym sukces ucznia rozpatruje się w perspektywie promocji do kolejnej klasy, etapu edukacji, i jest mierzony według kryteriów formalnych, wyznaczanych przez założenia podstaw programowych na danym etapie nauki. Stopień ich realizacji przez dziecko wyrażają oceny. Tym samym formalnoprawny wymiar sukcesu jest kluczowy dla kariery edukacyjnej ucznia – nie tylko ze względu na przejścia z klasy do klasy, lecz także na dostęp do szkół o lepszej lub gorszej ofercie edukacyjnej. Kolejny wymiar, podmiotowo-realistyczny, ma mniej formalny charakter jakościowy i „opisuje dynamikę procesu przebiegającego w realiach szkolnych i wskazuje przyczyny postępów, stagnacji lub regresji w aktywności edukacyjnej ucznia”¹⁰, umożliwia redefiniowanie celów i zadań, a w konsekwencji indywidualizację procesu nauczania w oparciu o możliwości i potrzeby ucznia „tu i teraz”¹¹. Natomiast w ujęciu poznawczym szczególnej analizie poddawane są predyspozycje osobowościowe ucznia: jego uzdolnienia, motywacja, sposób radzenia sobie z zadaniami (w tym z sytuacjami trudnymi), postawy, zainteresowania, poczucie własnej wartości, dotychczasowy przebieg jednostkowego rozwoju oraz uwarunkowania środowiskowe (warstwa społeczna, miejsce zamieszkania, relacje w rodzinie, świadomość pedagogiczna, status

⁸ A. Wąsiński, *Psychospołeczne aspekty sukcesów i porażek edukacyjnych współczesnego ucznia w społeczeństwie edukacyjnym*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Warszawa 2007, s. 325.

⁹ Tamże, s. 326.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Tamże.

materiałny itp.)¹². Powyższa klasyfikacja dotyczy poszczególnych aspektów sukcesu szkolnego, jednakże w niniejszych rozważaniach staną się one osią analizy sukcesu przedszkolnego.

Powszechnie wiadomo, że w przedszkolu nie stosuje się ocen do ewaluacji osiągnięć dzieci; nie występuje także (w przypadku zdrowych podopiecznych) brak promocji do grupy starszej. Nie oznacza to jednakże, że w stosunku do dzieci w wieku przedszkolnym nie formułuje się żadnych ujednoczonych standardów i nie stosuje narzędzi do oceny przebiegu rozwoju. Dokumentem, będącym punktem wyjścia dla wspomnianych działań, jest podstawa programowa wychowania przedszkolnego¹³, która zakłada, że aby zrealizować cele stawiane przed edukacją przedszkolną, „należy wspomagać rozwój, wychowywać i kształcić dzieci”¹⁴ w 17 obszarach, które dotyczą: kształtowania umiejętności społecznych, czynności samoobsługowych, wychowania zdrowotnego i poszanowania zwierząt i roślin, dbałości o bezpieczeństwo, wychowania przez sztukę (teatralną, muzyczną i plastyczną), pomagania w rozumieniu istoty zjawisk atmosferycznych, wspomagania rozwoju mowy dzieci, czynności intelektualnych wraz z edukacją matematyczną, rozwoju umysłowego, kształtowania gotowości do nauki czytania i pisanie, wychowania patriotycznego, rodzinnego i obywatelskiego oraz (od roku 2014) przygotowania do posługiwania się językiem obcym i/lub językiem regionalnym, mniejszości narodowej, etnicznej¹⁵. Ocenę umiejętności dzieci w zakresie tych obszarów, a także przygotowanie planów pracy kompensacyjnej i pracy z dzieckiem zdolnym, umożliwia diagnoza przedszkolna. Diagnoza ta dotyczy nie tylko zebrania danych z wykorzystaniem wystandaryzowanych narzędzi, lecz także ich krytycznego opracowania i na tej podstawie sformułowania wniosków do pracy pedagogicznej¹⁶.

Diagnoza przedszkolna podzielona jest zawsze na dwa etapy: wrześnieowy i majowy. Pierwszy etap umożliwia opracowanie planu pracy, którego efektywność weryfikują wyniki uzyskane przez dzieci w drugim badaniu. Podsumowaniem działań rodziców, nauczycieli, a przede wszystkim dzieci, jest diagnoza gotowości szkolnej pięcio- i sześciolatków. Maria Przetacznikowa zauważa, że:

Dojrzałym do podjęcia nauki szkolnej nazwiemy dziecko, które osiągnęło taki stopień rozwoju umysłowego, społeczno-emocjonalnego oraz fizycznego, jaki umożliwia mu przystosowanie się do wymagań szkoły, jak również kontynuację z powodzeniem nauki w klasie pierwszej¹⁷.

¹² Tamże, s. 326–327.

¹³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r., dz. cyt., s. 4.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże, s. 4–7.

¹⁶ I. Lepalczyk, J. Badura, *Elementy diagnostyki pedagogicznej*, Warszawa 1987, s. 31–35.

¹⁷ M. Chojak, *Gotowość czy dojrzałość szkolna? Kilka praktycznych i teoretycznych uwag*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2009, nr 8, s. 20–21.

Tym samym osiągnięcie gotowości szkolnej przez dziecko przedszkolne jest warunkiem rozpoczęcia (lub odroczenia) nauki w szkole podstawowej i miarą sukcesu w ujęciu formalnoprawnym. Co więcej, diagnoza, postrzegana nie tylko jako narzędzie sprawdzania umiejętności dziecka, lecz także jako punkt wyjścia dla planowania pracy profilaktycznej, kompensacyjnej i rozwijającej uzdolnienia dziecka umożliwia osiągnięcie sukcesu w ujęciu podmiotowo-realistycznym, dostosowanym do indywidualnych potrzeb ucznia.

Przedszkole jest zwykle pierwszą instytucją (choć coraz częściej poprzedzają ją żłobki i punkty przedszkolne różnego typu), w której przebywa dziecko. Może być określone mianem drugiego domu – jest miejscem istotnym dla przebiegu jego rozwoju, na które przypada duża część aktywności dziecka i w którym tworzy ono nowe relacje społeczne. Kadra oraz rówieśnicy to kolejni, po rodzicach, znaczący uczestnicy jego świata społecznego, a placówka staje się miejscem socjalizacji wtórnej¹⁸. Dlatego przedszkole, oddziałując na rozwój społeczny, psychiczny i intelektualny, może być rozpatrywane jako istotny czynnik warunkujący sukces w kategorii poznawczej.

Jednym z elementów gotowości szkolnej jest dojrzałość społeczno-emocjonalna. Z obserwacji nauczyciela praktyka mogą dodać, że jej brak jest obecnie częstszym powodem działań kompensacyjnych i/lub odroczenia edukacji szkolnej dziecka niż deficyty w sferze intelektualnej. Dziecko rozpoczynające edukację szkolną powinno nie tylko umieć przystosować się do zasad panujących w grupie, współpracować, czekać na swoją kolej, znać swoje obowiązki i prawa (dojrzałość społeczna), lecz także w miarę możliwości kierować swoimi emocjami i dostosować zachowanie do sytuacji bądź uczuć innych (dojrzałość emocjonalna). Istotna jest także motywacja – świadome zainteresowanie dziecka uczeniem się i podejmowaniem nowych zadań oraz radzenie sobie w sytuacjach trudnych, co związane jest zarówno z poziomem jego rozwoju, jak i wiedzy na temat wymagań szkoły¹⁹. Wiedzę tego typu dziecko nabywa w czasie edukacji przedszkolnej.

Jako przykład można przytoczyć badania Barbary Majkut-Czarnoty, w których analizowano sposób radzenia sobie z zadaniami przez dzieci uczęszczające przez rok do tzw. zerówki oraz te, które miały dłuższy staż przedszkolny. Autorka porównała reakcje dzieci na słowną zapowiedź nowego zadania i ich nastawienie w czasie przystępowania do jego wykonania²⁰. Okazało się, że dzieci ze stażem przedszkolnym są nastawione na sukces: interesują się zadaniem (także gdy nie znają jego opisu), lepiej kontrolują swoje emocje związane z wyzwaniem, są konsekwentne w ocenie zadania, wytrwałe, wierzą w swoje możliwości,

¹⁸ B. Szacka, *Wprowadzenie do socjologii*, Warszawa 2003, s. 152–153.

¹⁹ M. Chojak, dz. cyt., s. 22.

²⁰ B. Majkut-Czarnota, *Edukacja przedszkolna jako warunek nabycia przez dzieci 6-letnie umiejętności radzenia sobie z sytuacją trudną*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Warszawa 2007, s. 284–286.

realizują kolejne etapy pracy, są śmielsze. W obu grupach dzieci wymagały zachęty słownej i potwierdzenia wartości swojej pracy, jednakże te z rocznym przygotowaniem, „zerówkowym”, częściej niż rówieśnicy po przedszkolu, wykazywały niechęć lub lęk (już po słownej zapowiedzi nowego zadania), brak wiary we własne możliwości, większą męczliwość i mniejszą wytrwałość w realizacji zadania²¹. Najbardziej niepokojące dla przebiegu przyszłej kariery edukacyjnej było jednak zachowanie polegające na uzależnieniu od pomocy innych, przy jednoczesnej rezygnacji z pracy samodzielnej, co odpowiednio wzmocnione przez otoczenie może powodować wyuczoną bezradność²².

Analizując uwarunkowania sukcesu małego dziecka, nie można izolować środowiska przedszkolnego od rodzinnego, wręcz przeciwnie – należy podkreślić, że bez takiej współpracy wspomaganie rozwoju dziecka jest niemożliwe. Choć oddziaływanie przedszkola i rodziny (także środowiska lokalnego) powinno być obustronne, w świetle niniejszych rozważań szczególnie interesujący jest wpływ przedszkola na sytuację rodzinną dziecka. Odnosząc się do jednej z funkcji wychowania przedszkolnego, jaką jest doradztwo i wspieranie działań wychowawczych rodziny, nauczyciele i specjaliści pomagają „rodzicom w rozpoznaniu możliwości rozwojowych dziecka i podjęciu wczesnej interwencji specjalistycznej w informowaniu ich na bieżąco o postępach dziecka oraz uzgodnieniu wspólnie z nimi kierunków i zakresu realizowanych w przedszkolu zadań”²³. Tak rozumiane doradztwo dotyczy zarówno dziecka, jak i funkcjonowania jego środowiska rodzinnego (świadomości pedagogicznej bliskich, a czasami, przy wsparciu innych instytucji, sytuacji materialnej lub socjalnej rodziny). Z różnych przyczyn współpraca z rodziną bywa niekiedy utrudniona lub niemożliwa. Wtedy stymulowanie sukcesu edukacyjnego dziecka dotyczy niwelowania negatywnego oddziaływania środowiskowego. W badaniach nad pozytywnymi skutkami edukacji przedszkolnej to właśnie argument o zmniejszeniu nierówności społecznych jest przytaczany najczęściej. Na gruncie polskim nadal istotny problem stanowi mniejsza dostępność przedszkoli i innych form wychowania małych dzieci na terenach wiejskich, szczególnie w gminach typowo rolniczych (dzieci z małych podmiejskich gmin często uczęszczają do placówek w aglomeracjach)²⁴.

Interesujące jest zestawienie polskich i amerykańskich badań dotyczących niwelowania różnic społecznych, dzięki objęciu dzieci edukacją przedszkolną. Badania na rodzimym gruncie wykazały, że z edukacji przedszkolnej bardziej, niż dzieci pochodzące ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym, korzystają te, które wywodzą się z lepiej sytuowanych domów. Tym samym przedszkole

²¹ Tamże, s. 285–289.

²² Tamże, s. 288.

²³ A. Klim-Klimaszewska, *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Warszawa 2010, s. 113.

²⁴ P. Swianiewicz [i in.], dz. cyt., s. 17.

wzmacnia pozytywne oddziaływania rodziny, lecz niewystarczająco rekompensuje brak właściwej stymulacji²⁵. Zjawisko to może być tłumaczone krótszym czasem przebywania dzieci z rodzin defaworyzowanych w przedszkolu – ich rodziców nie stać na zwiększone opłaty i w konsekwencji oddziaływanie przedszkola jest ograniczone²⁶. Ów paradoks – jeden z kluczowych zakładanych celów edukacji przedszkolnej to zmniejszanie nierówności społecznych – jest obecnie niwelowany przez liczne formy wsparcia materialnego rodzin, obniżenie opłat za przedszkole („przedszkole za złotówkę”) czy dostęp do darmowych zajęć dodatkowych. W badaniach amerykańskich dowiedziono natomiast znaczącej zależności między udziałem dzieci w pełnowymiarowym programie edukacji przedszkolnej (*High/Scope*) a sukcesem w dorosłym życiu. Dwudziestosiedmioletni absolwenci programu, w porównaniu z rówieśnikami nie uczęszczającymi do przedszkola:

- częściej zarabiali miesięcznie 2000 dolarów i więcej (29% wobec 7%),
- częściej zostawali posiadaczami domów (36% wobec 13%),
- częściej byli absolwentami klasy 12. i wyższych etapów edukacyjnych (71% wobec 54%),
- rzadziej korzystali z pomocy społecznej w ciągu ostatnich 10 lat (59% wobec 80%),
- rzadziej łamali prawo, byli zatrzymani przez policję (pięć lub więcej razy, 7% wobec 35%)²⁷.

Według obliczeń każdy tysiąc dolarów zainwestowany w przedszkole zwraca się w kwocie 7160 dolarów. Ponadto z badań wynika, że to właśnie dzieci pochodzące z grup zagrożonych biedą i wykluczeniem społecznym w większym stopniu (niż rówieśnicy pochodzący z tzw. dobrych domów) korzystają z edukacji przedszkolnej²⁸. Co więcej, istotnym czynnikiem wpływającym na osiągnięcia uczniów są przekazywane treści edukacyjne – realizowany w badanych przedszkolach program *High/Scope* jest przykładem wzorcowym i obejmuje pełny wymiar godzin, jakie dziecko może przebywać w przedszkolu (*full-day kindergarten*). W warunkach polskich nie wprowadza się natomiast programów zróżnicowanych według kryterium godzin, stąd wniosek istotny dla dalszych rozważań:

Warto przemyśleć koncepcję upowszechniania wychowania przedszkolnego. Może zamiast stopniowo i mechanicznie upowszechniać przedszkole – aplikując

²⁵ I. Białecki, *Przedszkole. Wstęp do kariery edukacyjnej?*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Warszawa 2007, s. 250–251.

²⁶ *Raport. Warunki edukacji przedszkolnej 2012 po pierwszym roku obowiązkowej nauki dzieci pięcioletnich*, oprac. K. Mastalerz-Jakus, s. 9, http://www.rzeczniczrodzicow.pl/sites/default/files/raport_educacja_przedszkolna_calosc.pdf [dostęp: 13.12.2014].

²⁷ E. Putkiewicz, M. Żytko, *Znaczenie edukacji przedszkolnej na podstawie badań i doświadczeń międzynarodowych*, [w:] *Edukacja przedszkolna w Polsce. Szanse i zagrożenia*, red. M. Zahorska, Warszawa 2003, s. 63.

²⁸ Tamże.

kolejnym rocznikom coraz wcześniej rozpoczynane, coraz bardziej powszechne wychowanie przedszkolne – warto przygotować specjalne programy, skierowane do dobrze zdefiniowanych, najbardziej upośledzonych środowisk²⁹.

Jakość w przedszkolu versus jakość przedszkola

W popularnej ostatnio dyskusji dotyczącej edukacji przedszkolnej za najważniejszy temat uznaje się dostęp do przedszkoli, tym samym stawiając znak równości między sukcesem edukacyjnym dziecka a samym jego pobytem w tej placówce.

Nie można [...] mówić o edukacji przedszkolnej jedynie w kontekście jej upowszechnienia, kluczowa jest dyskusja o jakości – przedszkola na wsi i w mieście to zupełnie inne placówki, co widoczne jest w liczbie godzin funkcjonowania, oferowaniu żywienia czy ponoszonych wydatkach na jedno dziecko³⁰.

W państwach Unii Europejskiej wyróżnia się dwa główne systemy edukacji przedszkolnej: szkolny i pedagogiczny. W systemie szkolnym zadaniem przedszkola jest przygotować dzieci do nauki w szkole – szczególnie istotne jest kształcenie umiejętności czytania, pisania, liczenia. System pedagogiczny skupia się natomiast na wspieraniu ogólnego rozwoju społeczno-emocjonalnego i stanowi pierwszy etap szeroko pojętego uczenia się przez całe życie (*life long learning*). W praktyce występuje także łączenie obu systemów. W środowisku naukowców i praktyków trwają spory na temat skuteczności wspomnianych form. Choć wyniki badań są zróżnicowane, według ogólnych wniosków:

- dzieci z przedszkoli o systemie szkolnym osiągały lepsze wyniki w klasie I i II oraz rzadziej powtarzały klasy, jednakże po 9. roku życia ich przewaga nad rówieśnikami malała;
- dzieci z przedszkoli o podejściu pedagogicznym zaczynały uzyskiwać lepsze wyniki w nauce od klasy IV i tendencja ta utrzymywała się także w dalszym przebiegu nauki szkolnej;
- największe korzyści z połączenia obu systemów można uzyskać, gdy młodsze dzieci (trzy-, czteroletnie) prowadzone są systemem pedagogicznym, a starsze (pięcio-, sześćoletnie) szkolnym³¹.

Oprócz filozofii programu przedszkolnego cechą istotnie wpływającą na sukces edukacyjny małego dziecka jest ciągłość jego edukacji. Nie chodzi wyłącznie o konsekwentne realizowanie jednego programu przez 3 lata (dostosowując poziom trudności do możliwości dzieci), lecz o łączenie

²⁹ I. Białycki, dz. cyt., s. 254.

³⁰ A. Sobotka, *Edukacja przedszkolna w wybranych krajach europejskich*, Warszawa 2011, s. 31.

³¹ Tamże, s. 17–18.

treści edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Całościowe podejście do nauczania małego dziecka wymaga zatem przyjęcia szerszej, sześćioletniej perspektywy³². Zgodnie z tymi wytycznymi przygotowane zostały podstawy programowe: edukacji przedszkolnej oraz kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych. Pierwsza określa umiejętności dziecka niezbędne do rozpoczęcia nauki w szkole, druga natomiast opisuje kompetencje absolwenta I i III klasy³³. Wspomniane dokumenty obowiązują zarówno nauczycieli w przedszkolu, jak i w szkole podstawowej.

Choć w Polsce programy edukacji przedszkolnej są zróżnicowane pod kątem treści, a nie czasu realizacji, znaczna ich większość planuje aktywności nauczyciela i dziecka na tzw. cały dzień (którego długość zależy od godzin otwarcia placówki). W amerykańskich badaniach czas spędzony przez dziecko w przedszkolu i jakość realizowanego programu to dwie zmienne decydujące o sukcesie edukacyjnym. W amerykańskim systemie edukacyjnym wyróżnia się dwie dominujące formy: przedszkole całodniowe (*full-day kindergarten*), obejmujące 5–6 godzin dziennie oraz przedszkole w niepełnym wymiarze godzin (*half-day kindergarten*), zapewniające opiekę dzieciom przez 3 godziny. Liczne badania udowodniły, że tylko pobyt w przedszkolu całodniowym umożliwia wyrównanie deficytów (rozwojowych i społecznych), a także zwiększa prawdopodobieństwo sukcesu edukacyjnego w przyszłości³⁴. Do korzyści związanych z uczęszczaniem do całodniowego przedszkola można zaliczyć:

- większą ilość czasu na swobodne zabawy dzieci, w których także przy wsparciu dorosłego przedszkolaki rozwijają umiejętności społeczne;
- dłuższy kontakt z wykształconym nauczycielem i w konsekwencji większą ilość sytuacji sprzyjających uczeniu się, w tym kształtowaniu umiejętności szkolnych, rozwijaniu motywacji, wytrwałości, pewności siebie;
- dożywienie dzieci z rodzin ubogich, zapoznanie ich z zasadami prawidłowego odżywiania się, dostarczanie zdrowych posiłków oraz kształtowanie nawyków prozdrowotnych (szczególnie ważna jest profilaktyka otyłości);
- umożliwianie wczesnej diagnozy zaburzeń zdrowotnych i deficytów poznawczych oraz wprowadzenie działań kompensacyjnych³⁵.

³² E. Barańska, *Edukacja przedszkolna w perspektywie zmian*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2003, nr 7, s. 390–391.

³³ Zob. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku...

³⁴ R.A. Hahn [i in.], *Effects of Full-Day Kindergarten on the Long-Term Health Prospects of Children in Low-Income and Racial/Ethnic-Minority Populations. A Community Guide Systematic Review*, „American Journal of Preventive Medicine” 2014, nr 3, s. 313.

³⁵ Tamże, s. 314; D.J. Ackerman, W.S. Barnett, K.B. Robin, *Making the Most of Kindergarten. Present Trends and Future Issues in the Provision of Full-day Programs*, s. 6–10,

W polskich badaniach dostrzeżono także związek między stażem przedszkolnym a lepszymi osiągnięciami na początku szkoły podstawowej (związanymi z czytaniem, pisanem i liczeniem)³⁶, jak również przyswojeniem przez dzieci umiejętności społecznych, wytrwałości w wykonywaniu zadań, pewności siebie i ciekawości poznawczej³⁷, jednakże „wyraźne efekty dawały tylko te przedsięwzięcia, których program był przemyślany, profesjonalnie implementowany przez dobrze przygotowanych nauczycieli”³⁸. Co więcej, „im większa jest intensywność zajęć przedszkolnych, tym pozytywny efekt oddziaływania przedszkola na późniejszą edukację szkolną trwa dłużej i wolniej zanika”³⁹.

Podsumowanie

Wpływ przedszkola na sukces dziecka można rozpatrywać wielopłaszczyznowo. Najczęściej jakość edukacji ujmuje się w kategoriach strukturalnych, dotyczących liczby przedszkoli, ich wyposażenia, wykształcenia i liczby personelu (także w odniesieniu do liczby dzieci). Innym wymiarem efektywności tej placówki jest jej jakość procesualna, odnosząca się do wartościowego programu edukacyjnego, realizowanego przez wykwalifikowanych nauczycieli współpracujących ze środowiskiem lokalnym (szczególnie z rodziną), a zwłaszcza do umiejętności przyswojonych przez dzieci w trakcie procesu edukacyjnego⁴⁰.

Przytoczona w niniejszych rozważaniach literatura przedmiotu nie określa jednak jednoznacznie, jak rozpatrywać sukces małego dziecka. Czy polega on na dobrych osiągnięciach w pierwszych klasach szkoły podstawowej i zmniejszeniu stresu szkolnego? Być może bardziej związany jest ze wspomaganiami rozwoju dzieci w wieku przedszkolnym i wsparciu ich w osiągnięciu sukcesu na miarę ich indywidualnych predyspozycji (bez analizy porównawczej osiągnięć)? A może sukces przedszkolny to udana socjalizacja – przyswojenie przez dzieci zasad współżycia społecznego, wykształcenie empatii, chęci współpracy i poczucia odpowiedzialności? Czy edukacja przedszkolna ma niwelować różnice społeczne, umożliwiać dzieciom z różnych środowisk równy start oraz promować zdrowy styl

<http://nieer.org/publications/policy-reports/policy-report-making-most-kindergarten> [dostęp: 13.12.2014].

³⁶ A. Blumsztajn, *Dlaczego warto inwestować w edukację małych dzieci*, [w:] *Dobry start. Jak wprowadzać alternatywne formy wczesnej edukacji*, red. T. Ogrodzińska, M. Białek-Graczyk, Warszawa 2008, s. 9.

³⁷ M. Białek-Graczyk, *Efekty alternatywnych form edukacji przedszkolnej*, [w:] *Dobry start*, s. 49.

³⁸ A. Blumsztajn, dz. cyt., s. 9.

³⁹ A. Sobotka, dz. cyt., s. 21.

⁴⁰ M. Karwowska-Struczyk, *Jakość edukacji przedszkolnej. Wyzwanie czy nadawanie znaczenia?*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Warszawa 2007, s. 238.

życia? Czy ujmowanie przedszkola jako pierwszego kroku do sukcesu życiowego uwzględnia dobry interes dziecka, rodzica, nauczyciela, a może całego kraju?

Konsensusem może być stwierdzenie, że każdy ze wspomnianych wymiarów jest istotny, jednakże w kontekście współczesnych trendów edukacyjnych za najważniejszy aspekt sukcesu małego dziecka uznaje się nie tyle przyswojenie konkretnych umiejętności szkolnych, ile zaszczepienie pozytywnej motywacji do nauki, utrzymanie ciekawości poznawczej, zbudowanie poczucia własnej wartości i odwagi w podejmowaniu nowych zadań. Tak rozumiany sukces małego dziecka staje się sukcesem przyszłego dorosłego i pierwszym krokiem do całościowego procesu uczenia się.

Bibliografia

- Ackerman D.J., Barnett W.S., Robin K.B., *Making the Most of Kindergarten. Present Trends and Future Issues in the Provision of Full-day Programs*, <http://nieer.org/publications/policy-reports/policy-report-making-most-kindergarten> [dostęp: 13.12.2014].
- Barańska E., *Edukacja przedszkolna w perspektywie zmian*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2003, nr 7, s. 387–393.
- Białecki I., *Przedszkole. Wstęp do kariery edukacyjnej?*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Białek-Graczyk M., *Efekty alternatywnych form edukacji przedszkolnej*, [w:] *Dobry start. Jak wprowadzać alternatywne formy wczesnej edukacji*, red. T. Ogrodzińska, M. Białek-Graczyk, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, Warszawa 2008.
- Blumsztajn A., *Dlaczego warto inwestować w edukację małych dzieci*, [w:] *Dobry start. Jak wprowadzać alternatywne formy wczesnej edukacji*, red. T. Ogrodzińska, M. Białek-Graczyk, Fundacja Rozwoju Dzieci im. J.A. Komeńskiego, Warszawa 2008.
- Chojak M., *Gotowość czy dojrzałość szkolna? Kilka praktycznych i teoretycznych uwag*, „Wychowanie w Przedszkolu” 2009, nr 8, s. 20–23.
- Hahn R.A. [i in.], *Effects of Full-Day Kindergarten on the Long-Term Health Prospects of Children in Low-Income and Racial/Ethnic-Minority Populations. A Community Guide Systematic Review*, „American Journal of Preventive Medicine” 2014, nr 3, s. 312–323.
- Karowska-Struczyk M., *Jakość edukacji przedszkolnej. Wyzwanie czy nadawanie znaczenia?*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Klim-Klimaszewska A., *Pedagogika przedszkolna. Nowa podstawa programowa*, Erica, Warszawa 2010.
- Komunikat Komisji Europejskiej, *Wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem. Zagwarantujmy wszystkim dzieciom w UE dobry start w przyszłość*, Bruksela 2011, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0066&from=EN> [dostęp: 13.12.2014].
- Lepalczyk I., Badura J., *Elementy diagnostyki pedagogicznej*, PWN, Warszawa 1987.

- Majkut-Czarnota B., *Edukacja przedszkolna jako warunek nabycia przez dzieci 6-letnie umiejętności radzenia sobie z sytuacją trudną*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.
- Putkiewicz E., Żytko M., *Znaczenie edukacji przedszkolnej na podstawie badań i doświadczeń międzynarodowych*, [w:] *Edukacja przedszkolna w Polsce. Szanse i zagrożenia*, red. M. Zahorska, ISP, Warszawa 2003.
- Raport. Warunki edukacji przedszkolnej 2012 po pierwszym roku obowiązkowej nauki dzieci pięcioletnich*, oprac. K. Mastalerz-Jakus, http://www.rzecznikrodzicow.pl/sites/default/files/raport_educacja_przedszkolna_calosc.pdf [dostęp: 13.12.2014].
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, Dz. U. z 2014 r., poz. 803.
- Sobotka A., *Edukacja przedszkolna w wybranych krajach europejskich*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2011.
- Swianiewicz P. [i in.], *Edukacja przedszkolna. Polityka samorządów gminnych w zakresie edukacji przedszkolnej*, ICM, Warszawa 2012.
- Szacka B., *Wprowadzenie do socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003.
- Wąsiński A., *Psychospołeczne aspekty sukcesów i porażek edukacyjnych współczesnego ucznia w społeczeństwie edukacyjnym*, [w:] *Dziecko. Sukcesy i porażki*, red. R. Piwowarski, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2007.

The little man of success, or about the influence of kindergarten education on the children's career at school

Abstract: In the beginning of the 21st century the issue of proper kindergarten education is very popular in both, European and Polish, public debates. It is caused by a significant influence, which high quality education of small children has on their future academic and professional career. However, the quality in education not only refers to sufficient number of care facilities, but rather to valuable, full-day learning program, work of well-trained teachers and kindergarten-community partnership. In result, children who attend to high quality kindergarten education evince high self-esteem, curiosity, endurance and independence in performing academic tasks all these skills are indispensable in the process of life-long learning. Other positive effects of attending to kindergarten are: school readiness, higher rates of high school graduation, reduction of grade repetition, and number of children placed in special education, more stable financial and family life in future, reduction of crime, promotion of healthy lifestyle. What is more, positive effects of kindergarten education are more significant to children with disadvantaged social background.

Keywords: acquisition of academic skills, child development, educational success, elimination of social differences, kindergarten education

Słowa kluczowe: edukacja przedszkolna, gotowość szkolna, rozwój małego dziecka, sukces edukacyjny, wyrównanie szans

